

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та
національної безпеки
Кафедра економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЯКОБЧУК АНАСТАСІЯ ОЛЕГІВНА
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 35.07
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня _____магістр_____
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

А. О. ЯКОБЧУК
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ПЕРШКО Лариса Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2024

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління за результатами попереднього захисту: **ЯКОБЧУК Анастасію Олегівну** допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» 2024 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Валентина ЯКОБЧУК

(власне ім'я та прізвище)

«_____» _____ 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої **ЯКОБЧУК Анастасія Олегівна** захистила
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Анастасія ПРУТ

(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ЯКОБЧУК А. О. Управління фінансовим потенціалом територіальних громад. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Досліджено та обґрунтовано теоретичні засади та здійснена розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління фінансовим потенціалом територіальних громад. В кваліфікаційній роботі було окреслено форми та методи управління фінансовим потенціалом територіальних громад і здійснено аналіз сучасного стану управління фінансовим потенціалом територіальних громад. Визначено напрями оптимізації організаційного механізму управління фінансовим потенціалом територіальних громад. Обґрунтовано стратегію та напрями вдосконалення управління фінансовим потенціалом територіальних громад.

Ключові слова: публічне управління, територіальна громада, фінансове забезпечення, фінансовий потенціал, децентралізація.

SUMMARY

YAKOVCHUK A. Management of the financial potential of territorial communities. Qualification work on the rights of the manuscript. Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The theoretical principles were studied and substantiated and practical recommendations were developed to improve the management of the financial potential of territorial communities. The qualification work outlined the forms and methods of managing the financial potential of territorial communities and analyzed the current state of managing the financial potential of territorial communities. The directions of optimizing the organizational mechanism for managing the financial potential of territorial communities were determined. The strategy and directions of improving the management of the financial potential of territorial communities were substantiated.

Key words: public administration, territorial community, financial provision, financial potential, decentralization.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	8
1.1. Суть та складові фінансового потенціалу територіальних громад	8
1.2. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом територіальних громад	12
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	17
2.1. Особливості формування фінансового потенціалу територіальних громад	17
2.2. Оцінка стану управління фінансовим потенціалом територіальних громад в умовах воєнного стану	22
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2	26
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	27
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3	33
ВИСНОВКИ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36
ДОДАТКИ	41

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Реформи децентралізації сприяли змінам організаційної системи територіальної влади шляхом утворення добровільно об'єднаних територіальних громад і орієнтувалися на місцевий розвиток як основу соціально-економічного прогресу країни. Громади отримують ширші повноваження у прийнятті управлінських рішень та більші можливості для формування та використання фінансових ресурсів. Хоча відбулися певні позитивні зміни в системі фінансової підтримки місцевих громад, все ще існують такі проблеми, як низький рівень доходів населення, великі місцеві бюджети, залежність від міжбюджетних трансфертів та відсутність ефективних систем управління фінансовими ресурсами, які не дозволяють місцевій владі для повного виконання покладених на неї функцій та розкриття фінансового потенціалу громади. 24 лютого 2022 року РФ розпочала війну проти України, змусивши змінити напрямок розвитку територіальних громад та управління їхнім фінансовим потенціалом. Внаслідок бойових дій деякі територіальні громади були тимчасово окуповані, а решта громад зазнали різного ступеня шкоди інфраструктурі, житловій, промисловій та іншим частинам. Уряд запровадив воєнний стан, створив місцеві органи військового управління, змінив систему взаємовідносин між державними органами та місцевим самоврядуванням з метою якнайшвидшого звільнення та відновлення країни.

У цьому контексті значно розширюються завдання та відповідальність місцевих органів влади. Крім безпосереднього виконання ключових функцій, спрямованих на задоволення потреб населення територіальних громад, на сьогоднішній день порушуються такі питання, як соціальне та сімейне обслуговування внутрішньо переміщених осіб, створення продовольчих резервів та посилення заходів територіальної оборони. Ще в довоєнний період регіони України відрізнялися за рівнем економічного розвитку, фінансовим і людським

потенціалом. Хоча реформи децентралізації допомогли наповнити місцеві бюджети додатковими фінансовими ресурсами, регіони України все ще мають різний рівень розвитку. Саме тому тема роботи є актуальною.

Проблеми управління фінансовим потенціалом територіальних громад знайшли висвітлення у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Л. Першко, М. Патинської-Попети, Р. Щура, О. Дем'янчук та ін., проте, незважаючи на вагомий внесок багатьох науковців, окремі аспекти проблеми потребують більш детального подальшого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління фінансовим потенціалом територіальних громад.

Для досягнення поставленої мети дослідження було поставлено й вирішено такі *завдання*:

- розглянути теоретичні аспекти управління фінансовим потенціалом територіальних громад та представити їх категоріально-понятійний аналіз проблеми дослідження фінансового забезпечення;
- проаналізувати сучасний стан управління фінансовим потенціалом територіальних громад;
- обґрунтувати пріоритетні напрями управління фінансовим потенціалом територіальних громад.

Об'єктом дослідження є управління фінансовим потенціалом територіальних громад.

Предметом дослідження є організаційні засади управління фінансовим потенціалом територіальних громад.

Методи дослідження. Науково-теоретичні й методичні основи даного дослідження – принципи і прийоми й сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, що й зумовлюють досягнення їх визначеної мети та й поставлених завдань. Так, зокрема, використано було такі методи: абстрактно-логічний для

аналізу сучасного стану управління кадровим забезпеченням; методи теоретичного узагальнення, для дослідження теоретичних аспектів управління кадровим забезпеченням; системного аналізу – для проведення систематизації теоретичних положень; аналізу та синтезу; графічний метод – для візуального оформлення висновків проведеного дослідження.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні результати даного дослідження були оприлюднені в трьох публікаціях тез науково-практичних конференцій Поліського національного університету.

Практичне значення отриманих результатів. Основні надбання дослідження полягають в тому, як в сукупності саме вони й становлять теоретичні та методологічні основи для практичного удосконалення механізму управління фінансовим потенціалом територіальних громад. Так, зокрема, результати проведеного дослідження будуть сприяти удосконаленню механізму фінансового забезпечення територіальних громад і створюють основу щодо оптимізації управління фінансовим потенціалом територіальних громад.

Елементи наукової новизни: вперше здійснено узагальнення науково-теоретичних підходів до управління фінансовим потенціалом територіальних громад в умовах воєнного стану, що дозволило уточнити чинники впливу на фінансову стійкість громад. Запропоновано нові методичні рекомендації з оцінки та оптимізації управління фінансовими ресурсами, які враховують актуальні виклики децентралізації та економічної нестабільності.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, та трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що має 45 найменувань. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 40 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Суть та складові фінансового потенціалу територіальних громад

Фінансове забезпечення переважної більшості територіальних громад України характеризується фінансовою залежністю від міжбюджетних трансфертів, низькими власними доходами, недостатнім економічним і кадровим потенціалом. Викликами залишаються відсутність фінансових можливостей для сприяння сталому розвитку територіальних громад, відсутність компетентних фахівців у сфері фінансового менеджменту та адміністрування, відсутність ефективних інституцій формування та використання фінансових ресурсів. Водночас зарубіжний досвід показує, що сталий розвиток територіальних громад безпосередньо залежить від наявності ефективної системи управління фінансовим потенціалом.

Формування цієї системи потребує чіткого теоретико-методологічного обґрунтування понять та категоріального інструментарію, серед яких ключовим є поняття «фінансовий потенціал». Складність цієї концепції вимагає методологічних відмінностей між такими визначеннями, як «потенційний» і «фінансовий». Термін «потенціал» використовується досить широко в різних галузях наукового знання. Воно походить від латинського слова «potia», що означає можливість, міць, сила, резерв, засіб, прихована сила в своєму розпорядженні. По суті, він являє собою певний набір доступних засобів і можливостей, призначених для досягнення заданої мети [30]. Оскільки поняття «потенціал» не є просто економічним, варто звернути увагу на можливість його змістовного наповнення в цій галузі знань.

Завдяки аналізу наукового методу визначення поняття «фінансові ресурси» можна окреслити їх різні характеристики, а саме:

- 1) перебувати переважно в готівці;
- 2) відображення права власності;
- 3) наявність місця та джерела формування;
- 4) характер використання за призначенням;
- 5) зв'язок з фінансовими результатами відтворювального процесу [34, 39].

Тому фінансові ресурси є лише однією зі складових фінансового потенціалу реальної участі в господарському обороті і не відображають аспектів можливостей подальшої участі. При цьому фінансовий потенціал включає не тільки реальну кількість грошей, але й невикористані можливості майбутнього зростання. Як зазначають деякі вчені, «неспроможність поняття «фінансові ресурси» описати можливості території генерувати різноманітні грошові потоки призвела до появи поняття «фінансовий потенціал» [17].

Крім того, фінансовий потенціал є основою соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень. Під категорією «Фінансовий потенціал» необхідно розуміти загальний обсяг доступних фінансових ресурсів, які можуть бути мобілізовані з усіх сфер і сегментів фінансової системи; з внутрішніх і зовнішніх ресурсів і для різних причини протягом періоду, що розглядається. Формується за рахунок коштів і ресурсів, які відсутні або не використовуються всередині країни, що характеризує фінансові можливості економічних осіб і країни в цілому [28]. Запропоноване визначення розкриває ознаки фінансового потенціалу як сукупності доступних і мобілізованих ресурсів.

Дослідження поняття «фінансовий потенціал» дозволяє зробити висновок про неоднозначність його економічної природи та різноманітність підходів до трактування його змісту науковим співтовариством.

Основи ресурсного підходу фінансового потенціалу заклали американський вчений Дж. Барні [26, 29], який запропонував ресурсну концепцію стратегічного

управління і на цій основі розглянув наявні у виробництві матеріальні та нематеріальні ресурси. Подальший розвиток економічної наукової думки дав змогу запропонувати комплексний підхід, який включає реалізацію певного комплексу завдань для досягнення програмних цілей. Імовірнісні методи в основному використовуються в комбінаториці для доведення існування математичних об'єктів заданих типів і врахування випадкових подій, проте Н. Алон і Дж. Спенсер зуміли органічно інтегрувати їх в економічну науку [14]. В даний час цей метод активно використовується для оцінки економічної ситуації та факторів, які можуть на неї впливати.

Варто зазначити, що це пояснення частково ототожнює поняття «фінансовий потенціал» і «фінансові ресурси». Дослідник Р. Щур розглядає фінансовий потенціал як макроекономічного, так і мезоекономічного вимірів. Під фінансовим потенціалом територіальної громади дослідники пропонують розуміти: «сукупність власних, залучених, фактично накопичених і потенційно доступних фінансових ресурсів і можливостей ефективного використання цих ресурсів для реалізації планів, незважаючи на нестабільність цілей факторів зовнішнього середовища», та взаємодія цих компонентів для забезпечення сталого розвитку даної території» [12].

Огляд теоретико-методологічного підходу дає підстави стверджувати, що основними характеристиками фінансового потенціалу територіальних громад є сукупність ресурсів, а також можливостей, у тому числі фінансових, для залучення та ефективного використання цих ресурсів. Він охоплює як кількісні (наявні та потенційні фінансові ресурси), так і якісні складові у взаємозв'язках і взаємодії між ними, є динамічним у тому, що може змінювати свій склад і структуру, має особливості, окреслені адміністративними межами відповідних територій, чіткими межами. Отже, фінансовий потенціал територіальної громади – це комплексне поняття, яке має розуміти можливості, можливості та перспективи

залучення та використання наявних і потенційних ресурсів територіальної громади для забезпечення її сталого розвитку.

Інтегрованість поняття фінансового потенціалу, а також наявність великої кількості наукових методів для пояснення його сутності свідчать про необхідність класифікації його видів за відповідними ознаками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Теоретичні підходи до класифікації видів фінансового потенціалу

Класифікаційна ознака	Види фінансового потенціалу
За суб'єктами	- органів державної влади; - органів місцевого самоврядування; - підприємницьких структур, установ та організацій; - домогосподарств.
За можливістю залучення	- наявний; - ймовірний; - невикористаний.
За джерелами формування	- власний; - інвестиційний; - бюджетний; - фінансово-кредитний; - грантовий.
За територіальною ознакою	- країни; - територіальної громади; - окремого регіону.

Джерело: [20].

На основі критичного аналізу наукової літератури та власних узагальнень авторів можна виділити наступні класифікаційні ознаки та види фінансового потенціалу:

1) За суб'єктом – залежить від особи, яка приймає рішення про його формування та використання: органи державної влади, місцевого самоврядування, комерційні установи, установи, організації або сім'ї.

2) Залежно від можливості участі - залежить від статусу перебування: доступний суб'єкту, може бути в програмі участі чи ні.

3) За джерелом формування - вказати джерело: власні фінансові кошти, інвестиційні, фінансово-кредитні чи дарчі ресурси.

4) За географічною ознакою – залежно від місця походження та використання: країна, територіальна громада чи регіон.

Тому фінансове забезпечення переважної більшості територіальних громад в Україні характеризується фінансовою залежністю від міжбюджетних трансфертів, низькими власними доходами, недостатнім економічним і кадровим потенціалом. Створення ефективної системи управління фінансовим потенціалом територіальних громад як основи їх сталого розвитку потребує чіткого теоретико-методологічного обґрунтування концепції та класифікації інститутів. Встановлено, що економічне значення поняття «потенціал» пов'язане з визначенням «ресурси», оскільки вони складають основу «ресурсів». Виходить, що фінансові ресурси являють собою складові фінансового потенціалу, які реально беруть участь в економічному обігу.

Отже, що фінансовий потенціал територіальної громади – це комплексне поняття, під яким слід розуміти здатність, можливості та перспективи залучення та використання наявних і потенційних ресурсів територіальної громади для забезпечення її сталого розвитку. На основі критичного аналізу наукової літератури та власних узагальнень автора виділено класифікаційні ознаки та види фінансового потенціалу.

1.2. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом територіальних громад

З прийняттям Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад України» в Україні сформовано територіальні громади, які мають можливість розвиватися на засадах фінансової самодостатності, зокрема за рахунок власних

коштів, податкових надходжень, інфраструктури соціальної сфери, участь у міжнародних проектах технологічної допомоги, оптимізація існуючих та залучення потенційних джерел фінансування тощо [9]. Реформування системи місцевого управління значно розширило повноваження органів місцевого самоврядування, позитивно вплинуло на соціально-економічне становище територіальних громад, сприяло підвищенню ефективності їх діяльності та забезпечило раціональне використання можливостей органів місцевого самоврядування. виробничо-ресурсного потенціалу та задоволення інтересів громадян.

Узагальнюючи праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, маємо підстави зробити висновок, що територіальні громади, як суб'єкти управління економічними відносинами, несуть відповідальність за свій економічний розвиток. Головна мета – створити гарне бізнес-середовище, інвестиційне середовище, створити нові робочі місця. Фактично територіальні громади стали зрілими суб'єктами, які самостійно керують усіма сторонами життєдіяльності (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Територіальна громада як суб'єкт управління суспільними відносинами

Джерело: [2].

Як суб'єкт правовідносин територіальна громада у формі органів місцевого самоврядування в межах чинного законодавства може визначати місцеві податки і збори, проводити референдуми місцевого значення тощо. Громади як суб'єкти суспільних відносин затверджують плани соціально-економічного розвитку та виконують функції соціального обслуговування та соціального забезпечення населення відповідних територій. Як правило, територіальна громада має історичні, релігійні та культурні стосунки з представниками інших громад в країні та за кордоном. Екологічні пріоритети та відносини, що виникають при їх реалізації, також є об'єктами управління регіональними громадами. Крім того, варто наголосити на представницькій функції громад, оскільки вони є представниками прав і свобод та політичних інтересів громадян, які проживають на відповідній території.

У процесі децентралізації повноваження органів місцевого самоврядування щодо формування фінансового потенціалу громад регіону зазнали певних змін (рис. 1.2).

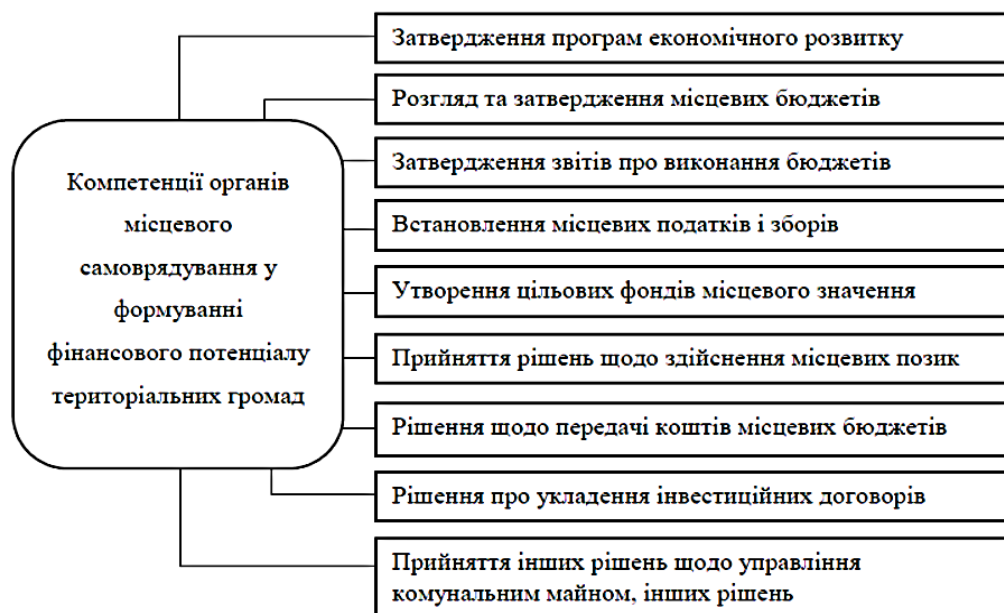

Рис. 1.2. Компетенції органів місцевого самоврядування у формуванні фінансового потенціалу територіальних громад

Джерело: [20].

Основні завдання місцевої влади визначено Законом України «Про місцеве самоврядування», який визнає місцеву владу головним суб'єктом управління фінансовим потенціалом територіальних громад [218]. У законі наголошується, що вони відповідають за формування планів економічного розвитку, формування місцевих податків і зборів відповідно до податкового законодавства, розподіл і використання коштів місцевого бюджету, надання місцевих позик, залучення інвестицій тощо.

У контексті сталого розвитку джерела та напрями використання фінансового потенціалу територіальних громад різноманітні. (рис. 1.3).

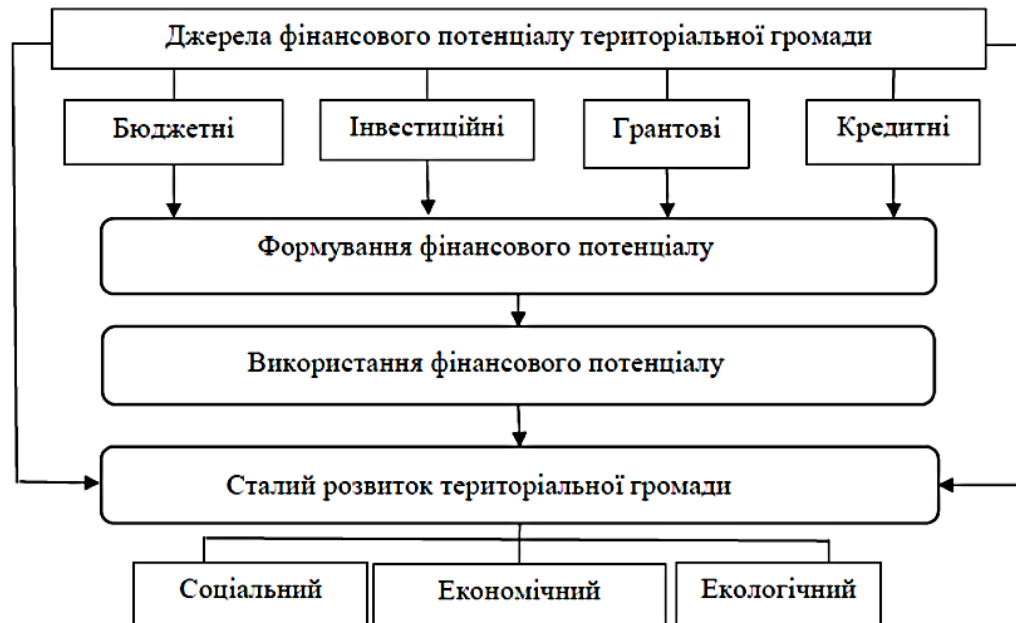

Рис. 1.3. Джерела формування та напрями використання фінансового потенціалу територіальних громад в контексті сталого розвитку

Джерело: [6].

Серед найважливіших – бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові джерела. Вони є основою для формування фінансового потенціалу територіальної громади та його використання для забезпечення потреб сталого економічного, екологічного та соціального розвитку території. Незважаючи на наявність багатьох джерел розвитку фінансового потенціалу територіальних

громад, кошти, акумульовані в місцевих бюджетах, залишаються ключовими для забезпечення потреб населення кожної громади.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, необхідність визначення ролі та статусу територіальної громади в управлінні власним фінансовим потенціалом дає можливість утвердити її соціально-правовий характер як носія місцевого самоврядування, що характеризується територіальною єдністю та спільністю інтересів громади. жителів, підтримка соціальної взаємодії та вирішення проблем, самоідентичність кожного члена громади. Водночас, місцева економіка, соціально-економічний та екологічний прогрес, існуюча інфраструктура та природні ресурси вважаються ключовими цілями управління. Виходить, що в правовому полі громада може самостійно вирішувати будь-які управлінські проблеми, крім того, самостійно формувати та використовувати фінансові ресурси, приймати рішення щодо розвитку території та створення потенціалу для задоволення існуючих і майбутніх потреб.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Особливості формування фінансового потенціалу територіальних громад

Реформи децентралізації в Україні сприяли становленню системи місцевого самоврядування та розвитку місцевої демократії в принципі в Європі. Головною метою перетворень є надання територіальним громадам повноважень та ресурсів, які забезпечать їх економічний розвиток та покращать рівень і якість життя людей. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015) дає можливість сформувати основу місцевого самоврядування – об'єднану територіальну громаду. Умови соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні різні. Найгірша ситуація спостерігається у сільських громадах, віддалених від обласних чи районних центрів. Саме в цих населених пунктах відбуваються негативні демографічні процеси із зростанням безробіття та зростанням еміграції молоді до міст та за кордон. Оновлено питання щодо відсутності належного медичного обслуговування, якісних освітніх послуг, соціально-культурних та сімейних послуг, охорони навколишнього середовища тощо.

Встановлення прямих бюджетних відносин з громадами, зростання дохідної складової місцевих бюджетів за рахунок розвитку фінансового потенціалу громад, що дозволить модернізувати соціальну сферу різних типів органів місцевого самоврядування, сприятиме реалізації природоохоронні заходи. Оновлення потребують системи управління освітою, охороною здоров'я, соціальною та культурною сферами, які значною мірою фінансуються з бюджетів громад. Основними аспектами цих змін є посилення самостійності бюджетних установ і

організацій у виконанні фінансово-господарських функцій та зростання ролі громадськості в управлінні їх діяльністю.

Так, скажімо, в умовах реформування медико-санітарної системи впроваджуються нові методи та форми в організації надання первинної медико-санітарної допомоги (табл. 2.1). Діяльність первинної медико-санітарної допомоги здійснюється на основі стратегічного плану розвитку закладу (визначення його майбутнього статусу, основних напрямів розвитку, джерел фінансування), який передбачає участь посадових осіб ОТГ, працівників закладу та місцевих громади в процесі розробки плану.

Таблиця 2.1

Форми організації надання послуг первинної медико-санітарної допомоги на території об'єднаних територіальних громад в Україні

Форма організації	Зміст міжбюджетних відносин
1. Автономізація (реорганізація закладу ПМД із бюджетних установ у комунальне некомерційне підприємство (КНП), що належить ОТГ)	Делегування виконання завдань із передачею відповідних ресурсів
2. Створення власного (нового) центру ПМД як комунального некомерційного підприємства (КНП)	Власні повноваження ОТГ
3. Надання послуг жителям ОТГ закладом ПМД відповідної районної ради	Міжбюджетні трансферти районному бюджету з бюджету ОТГ
4. Міжмуніципальна угода про співробітництво з ОТГ, у яких функціонує Центр ПМД, який діє як КНП	Міжмуніципальне співробітництво
5. Залучення приватного медичного центру для надання послуг ПМД місцевому населенню або лікарів, зареєстрованих як приватні підприємці	Укладання договорів з відповідним розпорядником бюджетних коштів

Джерело: побудовано на основі [7].

Особливу роль у розвитку медичних закладів відіграють органи місцевого самоврядування територій розміщення первинної медико-санітарної допомоги, які відповідають за організацію та фінансування якісного медичного обслуговування жителів громади. Основними завданнями органу управління місцевими фінансами є: забезпечення витрат на утримання приміщень, придбання обладнання та програмного забезпечення [5].

Відповідно до положень Закону «Про державне фінансове забезпечення державної медичної служби України» органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції можуть фінансово підтримувати комунальні заклади охорони здоров'я, оновлювати їх матеріально-технічну базу, реалізовувати масштабні проекти для ремонт і реконструкція, підвищення заробітної плати медичного персоналу, підвищення якості надання медичних послуг населенню та інші заходи у сфері охорони здоров'я [3]. Відповідно до чинного в Україні законодавства фінансування закладів первинної медико-санітарної допомоги може здійснюватися за рахунок 4 потенційних джерел (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Джерела фінансування закладів первинної медико-санітарної допомоги,
засновниками яких є органи місцевого самоврядування**

Джерела фінансування	Базові положення
Капітаційні виплати	Кошти, призначені для надання стандартного гарантованого пакета медичних послуг за програмою державних медичних гарантій, що сплачуватимуться на розрахунковий рахунок закладу ПМД відповідно до положень договору, укладеного між таким закладом і НСЗУ.
Цільові програми на державному та регіональному рівнях	Єдина субвенція на будівництво нових амбулаторій у сільській місцевості та закупівлю обладнання у рамках формування спроможної мережі ПМД
Програми, що фінансуються з бюджету ОТГ	Інвестиції ОТГ у приміщення, обладнання і програмне забезпечення, а також спеціальні програми, як-от: вакцинація або профілактика грипу в зимовий період, виплата премій лікарям за показниками вакцинації тощо.
Благодійна допомога та внески донорів	Додаткове фінансування від підприємств, розташованих на території ОТГ; отримання фінансової чи технічної допомоги від міжнародних програм і проєктів.

Джерело: [8].

Відповідно до Закону про бюджет України комунальні послуги та енергоносії, спожиті медичними закладами, оплачуються з бюджету ОТГ. Забезпечити підвищення доступності та якості медичних послуг у територіальних

громадах шляхом здійснення заходів щодо розроблення, затвердження, фінансування та реалізації державних цільових програм, спрямованих на охорону, поліпшення, збереження та відновлення здоров'я населення та надання субвенції з державного бюджету України. Організовувати місцеві бюджети, що використовуються на розвиток сільської охорони здоров'я, та належно контролювати доцільність та ефективність використання коштів з метою реалізації конкретних заходів.

Джерелами фінансування заходів щодо покращення доступу та якості обслуговування ОТГ є:

- 1) використовує в установленому законом порядку кошти Державного бюджету України;
- 2) кошти місцевого бюджету;
- 3) гранти, дарунки, благодійні внески та пожертвування, інші види благодійництва;
- 4) кошти міжнародних організацій;
- 5) інші джерела, не заборонені законом [12].

Обсяги видатків державного та місцевих бюджетів за 4 міс. 2024 року по галузях, в тому числі по галузі охорони здоров'я показано на рис. 2.1.

Актуальне питання, яке необхідно терміново вирішити громадам краю, – охорона навколишнього середовища. Аналіз екологічної ситуації в Україні показує, що назріває криза, яка з кожним роком поглиблюється. Законом України «Про основні засади національної екологічної політики України на період до 2030 року (Стратегія)» визначено, що однією з найсерйозніших екологічних проблем є забруднення атмосферного повітря [2]. Аналіз показників забруднення атмосферного повітря Житомирської області свідчить про збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел: у 2023 році викид склав 12970,6 тонн, що на 125,5 % більше, ніж у 2022 році. Більшість

забруднюючих речовин потрапляє в атмосферу через стаціонарні джерела – 60% від загальної кількості [14, 16].

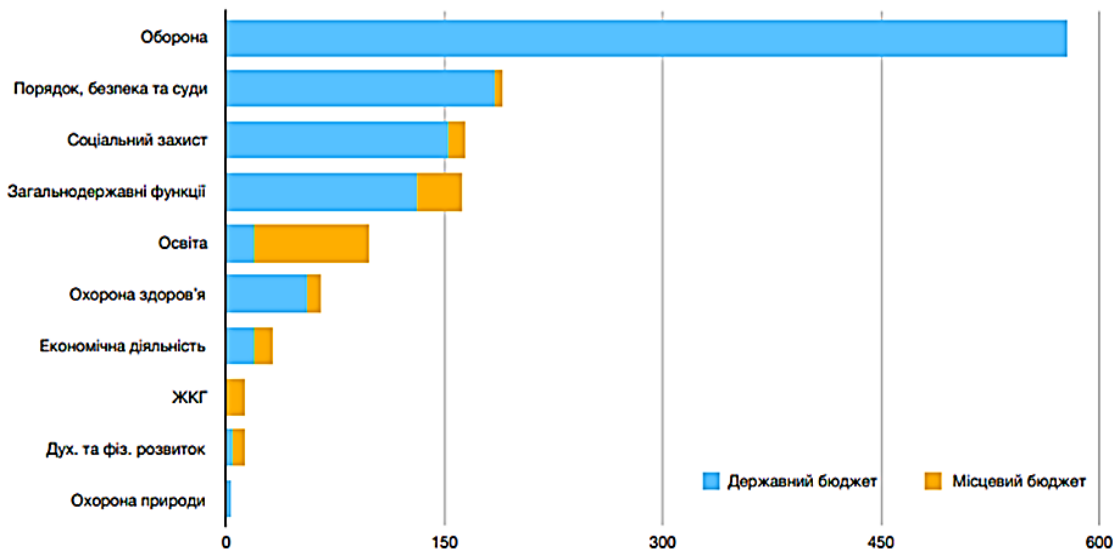

Рис. 2.1. Обсяги видатків державного та місцевих бюджетів за 4 міс. 2024 року по галузях

Джерело: побудовано на основі [4].

За статистикою, Україна посідає останнє місце серед європейських країн за рівнем поводження з відходами. Загальна тенденція полягає в тому, що рівень переробки та захоронення твердих побутових відходів є низьким, рівень захоронення – високим (93 %), 2 % відходів спалюється, і лише 4,5 % потрапляє на пункти переробки та сміттєпереробні заводи. Щорічно на кожного українця виробляється понад 300 кілограмів різноманітних відходів, а загальнодержавне виробництво перевищує 11 мільйонів тонн, що становить 5 % території країни [9]. Вирішення зазначених проблем потребує активних дій місцевої влади та жителів громади.

2.2. Оцінка стану управління фінансовим потенціалом територіальних громад в умовах воєнного стану

Перший етап реформи децентралізації було офіційно завершено у червні 2020 року, коли розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено новий адміністративно-територіальний устрій на базовому рівні, основу якого складають 1469 територіальних громад. Другий етап децентралізації в Україні відбувся у 2020-2021 роках. У цей період змінилося виборче законодавство, відбулися місцеві вибори, що заклало основу для якісного прогресу в освіті, охороні здоров'я, культурі, мистецтві та інших системах.

Проте війна, розпочата рф 24 лютого 2022 р. проти суверенної держави України, створила безпрецедентні загрози європейській демократії й внесла корективи у життєдіяльність країни. Потужною основою опору російській окупації стала єдність регіонів України, базисом яких є територіальні громади. З перших днів війни органи місцевого самоврядування вирішували питання територіальної оборони, волонтерської допомоги збройним силам, підтримки внутрішньо переміщених осіб, місцевої економіки, мешканців громад і багато інших.

За даними Департаменту реінтеграції на початок 2023 року. У зонах бойових дій або в тимчасовій окупації залишаються 326 українських громад. Під час першого етапу війни було звільнено багато територіальних громад Київської, Чернігівської та Сумської областей, а восени 2022 року – деякі населені пункти Миколаївської, Херсонської та Харківської областей. Придомові громади північно-західного та центрального регіонів України стали основою соціально-економічної стабільності країни та притулком для мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Саме на них покладається відповідальність за підтримку економіки країни та життєздатності людей.

Спираючись на давню європейську традицію, проголошену Європейською хартією місцевого самоврядування (Страсбург, 1985) та Європейською хартією міст (1992). Систематична військова та гуманітарна допомога з боку європейських та міжнародних партнерів, фінансових інституцій та донорських організацій допомагає забезпечити базові потреби мешканців громад території та їх здатність справлятися з безпрецедентними викликами. Незважаючи на потужну підтримку з боку Європейського Союзу, США, Канади, Австралії та інших країн, українські територіальні громади зазнали величезних людських, матеріальних, фінансових та економічних втрат через агресію Росії. Майже в кожному населеному пункті було зруйновано житлову, енергетичну, соціальну та фінансову інфраструктуру. Перший рік війни був випробувальним, але воно змогло довести свою фінансову стабільність. Про це свідчить збільшення частки місцевих бюджетів у доходній частині Зведеного бюджету України. Крім того, бюджети громад області демонструють постійне зростання доходів (рис.2.2.).

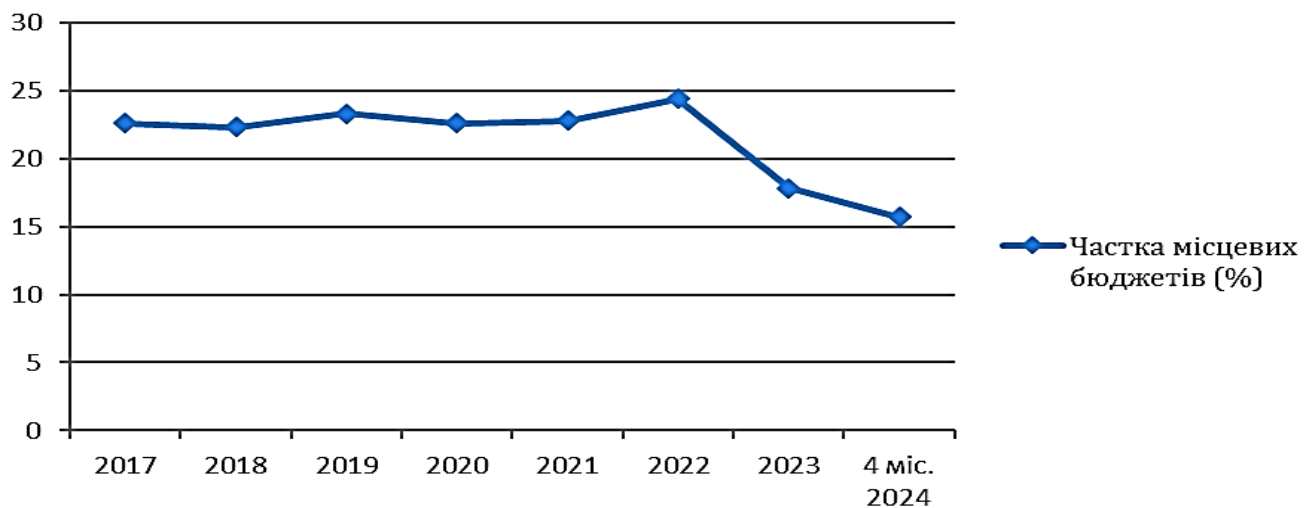

Рис. 2.2. Динаміка частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (млрд. грн.)

Джерело: побудовано автором на основі [8].

У структурі доходів місцевих бюджетів у 2024 році переважають податкові надходження – 70,9 %, офіційні трансфертні платежі – 24,7 %, неподаткові

надходження – 3,9 %. У складі податкових надходжень основним є податок на доходи фізичних осіб. Незважаючи на воєнний стан та тимчасову окупацію частини українських територій російською федерацією, доходи органів місцевого самоврядування у 2024 році зросли на 13,1 % порівняно з 2023 роком.

Результати оцінки дохідної бази місцевих бюджетів регіонів свідчать, що рівень їх виконання напряду залежить від ступеня бойових дій. Найгірша ситуація з доходами місцевих бюджетів у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській та Харківській областях. Ці території є найбільш постраждалими від збройної агресії російської федерації. Водночас деякі регіони на заході та півночі України продемонстрували позитивну динаміку та збільшили надходження до бюджету за 2024 рік. Переміщення бізнесу з окупованих територій та внутрішнє переміщення працездатного населення сприяє наповненню місцевих бюджетів цих територій. Активну підтримку населенню, яке залишилося в районах бойових дій, надають волонтери, міжнародні та національні гуманітарні організації.

Рис. 2.3. Структура видатків місцевих бюджетів за січень - квітень 2024 року

Джерело: побудовано автором на основі [8].

Така ситуація може мати негативні наслідки в довгостроковій перспективі, оскільки місцеве самоврядування зобов'язане піклуватися про добробут жителів

громади. Втрата людських ресурсів, руйнування житла, інфраструктури та промислових об'єктів – це проблема, з якою сьогодні в тій чи іншій мірі стикаються чи не всі територіальні громади. Через брак фінансових ресурсів ці питання неможливо вирішити швидко, тому питання повернення громадян на постійне місце проживання залишиться відкритим. Тому відновлення та розвиток фінансового потенціалу територіальних громад є ключовим завданням найближчого часу.

Незважаючи на те, що територіальні громади продемонстрували фінансову стабільність і переважній більшості з них вдається зараховувати доходи до місцевих бюджетів, їхня залежність від трансфертів з державного бюджету залишається високою (рис. 2.4).

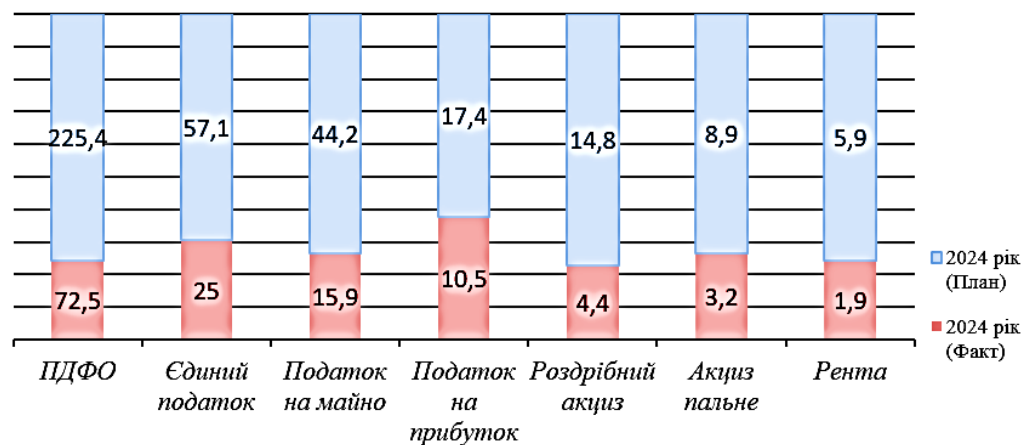

Рис. 2.4. Питома вага виконання планових показників у 2024 році, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [33].

Незважаючи на воєнний стан і складнощі військових дій на території країни, уряд виділив до 2024 року понад 150 мільярдів гривень на реалізацію програм, які сприяють динамічному та збалансованому розвитку території.

Втрата людських ресурсів, руйнування житла, інфраструктури та промислових об'єктів – це проблема, з якою сьогодні в тій чи іншій мірі стикаються чи не всі територіальні громади. Через брак фінансових ресурсів ці

питання неможливо вирішити швидко, тому питання повернення громадян на постійне місце проживання залишиться відкритим. Тому відновлення та розвиток фінансового потенціалу територіальних громад є ключовим завданням найближчого часу.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

Отже, територіальні громади стикаються з безпрецедентними військовими, гуманітарними, фінансовими та іншими викликами в умовах бойових дій. Війна загострила міграційний процес, негативно вплинула на бізнес, порушила матеріально-технічне сполучення. Така ситуація призвела до недоплати податку на доходи фізичних осіб, акцизного та земельного податків, доходів від надання адміністративних послуг та інших надходжень до місцевих бюджетів, а також призвела до необхідності оцінки фінансових можливостей громад у новому військово-політичному та соціальному економічній реалії.

Встановлено, що місцева влада відреагувала на цю ситуацію скороченням бюджетних видатків, оскільки інфраструктурні та інші проекти були згорнуті або повністю згорнуті, а державне управління, освіта, охорона здоров'я, соціальні та побутові витрати скоротилися. Аргументовано, що відновлення фінансового потенціалу територіальних громад має бути одним із ключових завдань їх повоєнного розвитку.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Реформи децентралізації сприяли змінам організаційної системи територіальної влади шляхом утворення добровільно об'єднаних територіальних громад і орієнтувалися на місцевий розвиток як основу соціально-економічного прогресу країни. Громади отримують ширші повноваження у прийнятті управлінських рішень та більші можливості для формування та використання фінансових ресурсів. Незважаючи на певні позитивні зміни у системі фінансового забезпечення місцевих громад, все ще залишаються проблеми низького рівня доходів населення, великих видатків місцевих бюджетів та відсутності ефективної системи управління фінансовими ресурсами, що не дозволяє місцевій владі повноцінно виконувати покладені на неї функції та розкриття їх потенціалу.

На сьогодні в науковому середовищі немає єдиного підходу до підтвердження особливостей формування та функціонування механізмів управління фінансовим потенціалом територіальних громад. Проведені дослідження засвідчують, що найпоширенішими джерелами формування стали бюджетні, інвестиційні, кредитно-грантові механізми фінансування їх розвитку.

Враховуючи обмежені фінансові можливості місцевих органів влади, кредитні кошти використовуються для покриття дефіциту бюджету, реалізації ініціатив місцевого територіального розвитку та розширення інвестиційних планів і проектів. Традиційним інструментом залучення кредитних ресурсів залишаються облігації місцевих позик. Хоча кошти місцевих бюджетів використовуються для вирішення поточних і соціальних проблем територіальних громад, а банки неохоче кредитують довгострокові заходи, через їх високу ризикованість облігації місцевих позик мають значний потенціал для фінансування місцевих

інфраструктурних проєктів, таких як будівництво місцевих доріг, теплових мереж та інших об'єктів [32].

Зокрема, територіальні громади мають можливість залучати грантове фінансування через участь у різноманітних національних та міжнародних проєктах. Важливою умовою використання таких фінансових коштів є їх соціально-корисна спрямованість, наприклад, вирішення соціальних проблем у громаді, освітня діяльність, наукові дослідження тощо. Грантова допомога надається на безповоротній основі, що дозволяє громадам об'єднати значні кошти для вирішення виявлених проблем. Водночас складність процесу подання заявок та отримання грантів, а також необхідність постійного та детального звітування про використання виділених коштів робить цей фінансовий інструмент менш привабливим для місцевої влади. [156]. Основні цілі, зміст та джерела фінансування політики ЄС наведені в таблиці. 3.1.

Фінансування політичних заходів покладається на Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), Європейський соціальний фонд (ЄСФ), Загальний фонд, Фонд справедливого переходу (JTF) і програму Interreg, які призначені для фінансування додаткових цілей політики: кооперативне управління і безпеки Європи. гіональні громади або країни-учасниці виділяють не менше 25% коштів на ГО 1 [30].

Важливим завданням, яке стоїть перед Україною, є формування дієвих механізмів розкриття фінансового потенціалу територіальних громад, виходячи з власних особливостей, спираючись на досвід європейських країн, зважаючи на потреби та інтереси громадян. Узагальнено цей механізм можна охарактеризувати як певну взаємопов'язану систему, ключовими в якій є джерела, принципи та важелі управління фінансовим потенціалом. Вплив цього механізму на сталий розвиток територіальних громад досягається шляхом ефективного формування та використання її фінансового потенціалу. Основними джерелами формування

цього потенціалу залишаються бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові джерела (обсяг яких описано вище).

Таблиця 3.1

Основні джерела фінансування політики ЄС на 2021-2027 рр.

Ключові цілі (Policy Objective)		Зміст цілей	Джерела фінансування
PO 1	Конкурентоздатніша та прогресивніша Європа	Підтримка інновацій, малого й середнього бізнесу, цифрового розвитку	Європейський фонд регіонального розвитку
PO 2	Екологічніша Європа	Перехід економіки від низьковуглецевого виробництва до виробництва з нульовим викидом вуглецю	Європейський фонд регіонального розвитку, Спільний фонд зміцнення економічної, соціальної та територіальної єдності ЄС
PO 3	Згуртованіша Європа	Посилення мобільності між країнами-членами	Спільний фонд зміцнення економічної, соціальної та територіальної єдності ЄС
PO 4	Соціально захищена та інклюзивна Європа	Сприяння усталеній зайнятості, соціальній інклюзії, рівноцінному доступу до освітніх та медичних послуг, підвищення ролі культури, розвитку туризму	Європейський соціальний фонд
PO 5	Європа наближена до громадян	Сприяння сталому та інтегрованому розвитку всіх типів територіальних громад	Європейський соціальний фонд, Фонд справедливому переходу

Джерело: побудовано автором на основі [18].

В основі цього механізму – принципи управління фінансовим потенціалом регіональних громад. Вивіреною світовою практикою правилам обґрунтованої побудови системи управління певним об'єктом відповідають такі принципи, як оптимальність, ефективність, ефективність, об'єктивність, комплексність, адаптивність [11]. Ці принципи спрямовані на оптимізацію формування та використання коштів територіальних громад, ефективний розподіл коштів, оперативний збір та обробку інформації про наявні та потенційні джерела

фінансування, прийняття комплексу взаємопов'язаних рішень щодо управління фінансовий потенціал громади. Відповідні території та їх адаптаційні можливості залежать від впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Механізми управління фінансовим потенціалом територіальних громад з урахуванням європейського досвіду

Джерело: [28].

Важелі виступають елементом механізму управління фінансовим потенціалом територіальної громади і можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на її функціонування. Причому вони можуть формуватися як всередині самої спільноти, тобто внутрішньої, так і зовнішньої.

В сучасних умовах глобалізації та євроінтеграції в Україні важливу роль відіграє реалізація сталого соціального розвитку територіальних громад: підвищення освітнього рівня населення, покращення охорони здоров'я, вдосконалення механізмів соціального захисту населення, розвиток культури,

який є важливим чинником формування потенціалу та економічного зростання соціального інтелекту. Тому при плануванні бюджету територіальної громади, окрім видатків на здійснення самостійних повноважень, необхідно також повно оцінювати та планувати видатки, особливо видатки, що забезпечують виконання наданих законом повноважень органів управління. На утримання бюджетних установ (освіта, охорона здоров'я, культура і спорт, соціальний захист, надання адміністративних послуг).

Ситуація розвитку територіальних громад України вимагає формування абсолютно нових підходів до управління їхнім фінансовим потенціалом. Європейський досвід доводить, що громади, які використовують сучасні методи планування стратегії розвитку, працюють дуже ефективно. Стверджується, що ключовою ідеєю такого планування є спрямування зусиль громадських організацій, мешканців громад, місцевої влади та бізнес-інституцій на основі спільних інтересів, командної роботи, прийняття рішень та реалізації ініціатив для створення безпечних громад через економічний, екологічний і соціальний прогрес, фінансові можливості та умови для сталого розвитку.

В умовах воєнного стану значно розширилися завдання місцевих органів влади. Окрім безпосереднього виконання основних функцій, спрямованих на задоволення потреб населення територіальних громад, реалізовувалися проблеми соціально-сімейного обслуговування внутрішньо переміщених осіб, створення продовольчих резервів, вжиття заходів щодо захисту громад тощо. Очевидно, для виконання поставлених завдань потрібні достатні кошти. Водночас із початком бойових дій суттєво змінився фінансовий потенціал територіальних громад. За приблизними підрахунками, з України виїхало 8 мільйонів людей, ще 5 мільйонів були зареєстровані як внутрішньо переміщені особи, понад 500 компаній переїхали, ще 1500 компаній звернулися за допомогою до держави для перенесення виробничих потужностей у безпечніші регіони України [22].

Воєнний стан і необхідність відбудови територіальних громад після війни актуалізували питання територіального поділу відповідно до масштабів людських, інфраструктурних та економічних втрат. Таке градування дозволить розробити алгоритм управління фінансовим потенціалом для сталого розвитку територіальних громад відповідно до їхніх безпосередніх потреб і вимог, а також дасть змогу державним органам влади та управлінню якнайшвидше знайти необхідні обсяги фінансової та іншої підтримки (рис. 3.8).

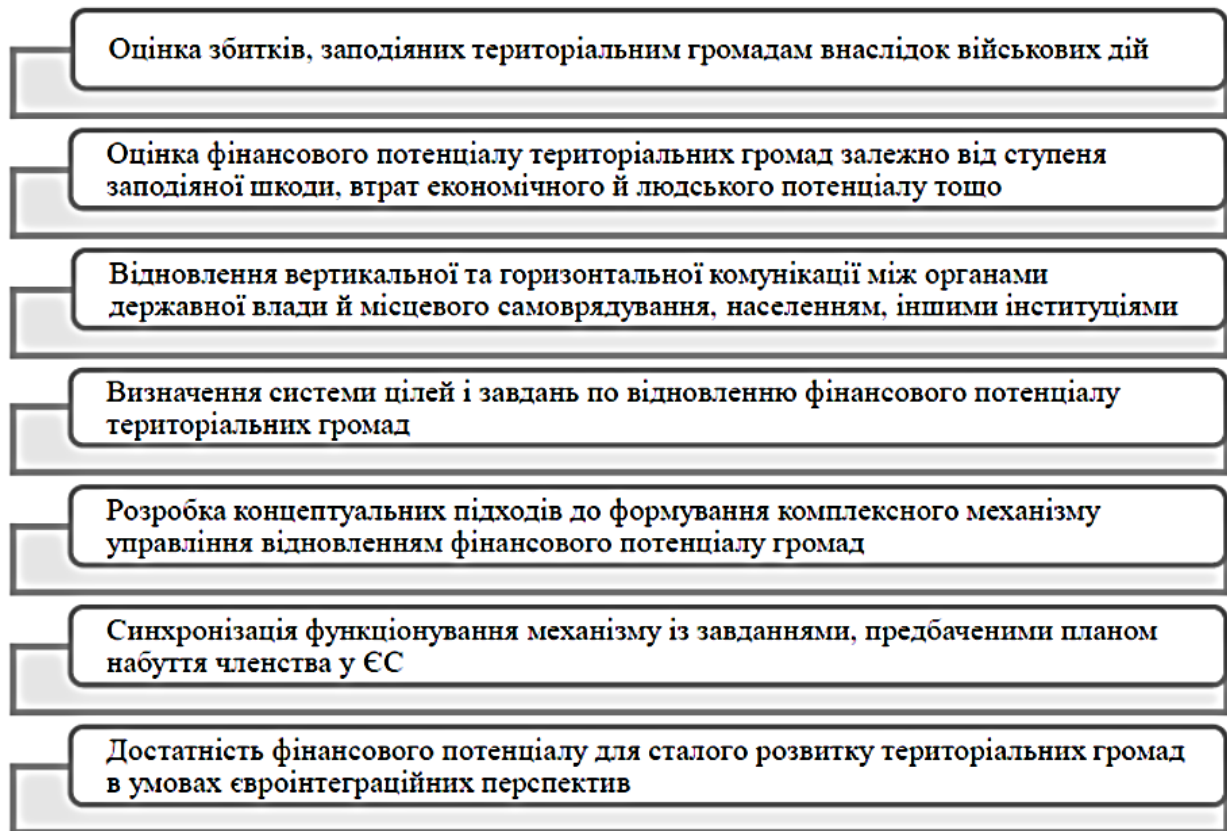

Рис. 3.3. Пропозиції щодо повоєнного відновлення фінансового потенціалу територіальних громад

Джерело: [38].

Для відновлення фінансового потенціалу громади важливо зосередитися на безпосередній оцінці економічних втрат, не втрати майна, а втрати певних вигод, які вона могла мати, але не отримала внаслідок військових дій. Досвід

підтверджує, що воєнний стан та необхідність післявоєнної відбудови територіальних громад потребують визначення масштабів людських, інфраструктурних та економічних втрат на їхній території.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3

Реформи децентралізації сприяли змінам організаційної системи місцевого самоврядування шляхом створення об'єднаних територіальних громад, що отримали ширші повноваження щодо прийняття управлінських рішень та отримали додаткові джерела фінансування. Після створення певного фінансового фундаменту і для розвитку, і для оцінки соціально-економічного стану громад на території юрисдикції показує, що переважна більшість громад має обмежені фінансові ресурси, значне відставання та проблеми в управлінні. Факти довели, що в ЄС сформовано чіткий, прозорий та зрозумілий механізм залучення й розподілу їх фінансових ресурсів, а й важливим аспектом управління є цільове використання коштів та ефективна система управління фінансами.

Необхідно застосувати інтегрований підхід в управлінні фінансовим потенціалом територіальних громад через сприяння створення робочих місць, науковим дослідженням та інноваціям у сфері розвитку територіальної інфраструктури, співробітництву міста та села та реалізації заходів технічної допомоги громадам сприяти реалізації їх стійкості.

ВИСНОВКИ

1. Завдяки реформі децентралізації місцева влада отримує додаткові джерела надходжень, фінансову свободу витрачання коштів, більш ефективну систему міжбюджетних трансфертів та належні умови для здійснення своїх повноважень. Водночас більшість бюджетів громад є дефіцитними та потребують аналізу складу та структури видатків. Дослідження доводять, що на першому етапі децентралізації більшість видатків громади спрямовувалися на виконання державних функцій, фінансування систем освіти та охорони здоров'я та задоволення соціальних потреб жителів громади. Мінімум коштів витрачається на житлові потреби, охорону навколишнього середовища, духовний і фізичний розвиток людей. Кошти від капітальних видатків, як правило, використовуються на реалізацію соціально-економічних програм, але в обмеженому обсязі.

2. Ключові аспекти змін, пов'язаних із реформою децентралізації, свідчать про необхідність модернізації системи управління освітою, охороною здоров'я, соціально-культурними сферами, охороною навколишнього середовища територіальних громад. Виявлено проблеми, які потребують оптимізації мережі закладів освіти та охорони здоров'я через недостатню фінансову підтримку з державного бюджету та обмеженість фінансових ресурсів громад, а також брак фахівців у цих галузях, особливо у сільській місцевості, потребує термінового вирішення. Стверджується, що запровадження прямих бюджетних відносин з громадами, збільшення дохідної складової місцевих бюджетів за рахунок використання фінансового потенціалу громад дає змогу вирішити ці проблеми.

3. В умовах всеосяжного вторгнення РФ територіальні громади стикаються з безпрецедентними військовими, гуманітарними, фінансовими та іншими викликами. Війна загострила міграційний процес, негативно вплинула на бізнес, порушила матеріально-технічне сполучення. Така ситуація призвела до недоплати податку на доходи фізичних осіб, акцизного та земельного податків, доходів від

надання адміністративних послуг та інших надходжень до місцевих бюджетів, а також призвела до необхідності оцінки фінансових можливостей громад у новому військово-політичних та соціальних економічних реаліях. Встановлено, що місцева влада відреагувала на цю ситуацію скороченням бюджетних видатків, оскільки інфраструктурні та інші проекти були згорнуті або повністю згорнуті, а державне управління, освіта, охорона здоров'я, соціальні та побутові витрати скоротилися. Аргументовано, що відновлення фінансового потенціалу територіальних громад має бути одним із ключових завдань їх повоєнного розвитку.

4. В умовах воєнного стану значно розширилися завдання місцевої влади, що зумовило необхідність розробки перспективних напрямків управління фінансовим потенціалом громад в умовах воєнного стану та у повоєнний період. Розвиток фіскального потенціалу територіальних громад залежить від капіталовкладень в економічний розвиток, зростання зайнятості робочої сили та зростання доходів населення, як основних джерел формування фінансового капіталу. база місцевих бюджетів.

5. Воєнний стан та необхідність післявоєнної відбудови територіальних громад потребують визначення масштабів людських, інфраструктурних та економічних втрат на їхній території. Виявилося, що таке градування дозволить державним органам влади та управлінню визначити необхідний обсяг фінансової та іншої підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.help/law/2456-VI/edition01.01.2018/page8>.
2. Вебпортал Головного управління Державної казначейської служби України у Житомирській області. URL : <https://zhy.treasury.gov.ua>
3. Вирішення екопроблем у регіонах: усе в руках громад? URL : <https://tyzhden.ua/Society/208470>.
4. Гікс Дж. Вартість і капітал. Архівовано 8 листопада 2010 у Wayback Machine. URL : <http://ek-lit.narod.ru/hikssod.htm>
5. Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року (відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний розвитку у галузі сталого розвитку на період до 2030 року», схваленої 25 вересня 2015 року, A/RES/70/1). URL : <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>
6. Дем'янчук О. І. Теоретичні основи фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. Наукові записки. Випуск 23. 2013. С. 153–160.
7. Державна служба статистики України. URL : https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/cg.htm (дата звернення: 23.03.2019).
8. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL : <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 23.11.2021).
9. Державно-приватне партнерство: час вчитися на помилках. URL: <https://dt.uagazetaissue1168>.
10. Децентралізація : коротко про головне. URL : <http://cost.ua/news/698-detsentralizatsiya-korotko-pro-holovne>
11. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах нових викликів? URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1131/>.

12. Дія: Портал державних послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diia.gov.ua>.
13. Дурова, Н. В., Кондратюк, Д. Ю., & Першко, Л. О. (2024). Геоінформаційні технології територіальних громад в умовах діджиталізації. Академічні візії, (32). вилучено із <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1189>
14. Екологічна політика – Сталий розвиток для України. Сталий розвиток для України – Сталий розвиток для України. URL: <https://sd4ua.org/golovni-temi-stalogo-rozvitku/ekologichna-polityka/> (дата звернення: 16.08.2024).
15. Європейська хартія місцевого самоврядування. Документ № 994_036, редакція від 16.11.2009. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
16. Збірник спроможних освітніх мереж в ОТГ : збірник хороших практик та вивчених уроків. URL : <https://decentralization.gov.ua/education/library>.
17. Звіт про огляд витрат державного бюджету у сфері регіонального розвитку в частині підтримки формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL : <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/1.-zvit.pdf>
18. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. URL : <https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium>
19. Кодекс цивільного захисту України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
20. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.09.2024).

21. Корсак , К., Кірик , Т., Давиденко , Г., Журбинський , Д., Корсак , Ю., Ляшенко , Л., & Першко , Л. (2023). Нооаналіз коеволюції суспільств й освіт та прогноз майбутнього. Грааль науки , (26), 407–424. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.14.04.2023.074>.

22. Методичні рекомендації щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаних територіальних громад у сфері соціального захисту населення : Наказ Міністерства соціальної політики від 19 січня 2016 р. № 26. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN017508.html.

23. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій. URL : <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-rozvytku-terytorialnyh-gromad/metodychne-zabezpechennya/>

24. Методологія стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. URL : https://surdp.eu/uploads/files/SP_OTG.

25. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. – 54 с. – Режим доступу: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02>

26. Місцеві бюджети зростають – але резервів ще багато. URL: <https://biz.censor.net.ua/m3029101>.

27. Об'єднані територіальні громади. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/gromada>.

28. Офіційний вебсайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL : <https://www.minregion.gov.ua/press/news/v-ukrayini-prodovzhuyut-vidkrivatisya-novi-ambulatoriyi-v-silskiy-mistsevosti/>.

29. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>
30. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <https://www.mof.gov.ua/uk>
31. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL : https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk.
32. Офіційний сайт прес-центру ініціативи «Децентралізація». URL : decentralization@minregion.gov.ua.
33. Патинська М. М. Формування фінансового потенціалу ОТГ: екологічний аспект. Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. наук. пр. VII Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : ЖНАЕУ, 2019. С. 393–402.
34. Першко Л. О. Забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. № 3. С. 270-273.
35. Першко Л. О. Напрями підвищення ефективності формування місцевих бюджетів України за умов фінансової децентралізації. Науковий вісник Полісся. 2020. № 2(18). С. 91-101.
36. Податковий кодекс України. URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1349.html>.
37. Портал «Децентралізація». URL : <https://decentralization.gov.ua>
38. Прихований клондайк: як розкрити потенціал бюджетів об'єднаних територіальних громад. URL: <https://voxukraine.org/uk/prihovanijklondajk-yak-rozkriti-potentsial-byudzhativ-obyednanih-teritorialnih-gromad/>.
39. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80#Text>

40. Публічний геопортал Центру досліджень соціальних комунікацій [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua>.
41. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг. URL: <https://www.prostir.ua/?library=resursnezabezpechennya-objednanoi-terytorialnoji-hromadyta-jiji-marketynh>.
42. Теоретико-методологічні аспекти зміцнення та розвитку місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації : монографія / Л. О. Першко. – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2020. – 316 с.
43. Територіальні громади як лідери якісних змін сталого розвитку. URL : <https://ecolog-ua.com/news/terytorialni-gromady-yak-lidery-yakisnyh-zmin-stalogo-rozvytku>
44. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL : <http://www.un.org.ua/ua/tsili'rozvytku'tysiacholittia/tsili'staloho'rozvytku>
45. Щур Р. І. Фінансовий потенціал територіальних громад: теоретичний аналіз. Економіка та держава. 2018. № 5. С. 60–64.